

Makale Künyesi (Araştırma): Bayraktar, B. (2021). İklim-kurgu ve distopik bir öykü olarak “Günübirlilikçiler”. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 574-597.

<https://doi.org/10.32321/cutad.973589>

İKLİM-KURGU VE DİSTOPİK BİR ÖYKÜ OLARAK “GÜNÜBİRLİKÇİLER”¹

Betül BAYRAKTAR²

ÖZET

Bu araştırmanın amacı distopik bir iklim-kurgu olan “Günübirlilikçiler” öyküsü aracılığıyla edebiyatta *iklim değişikliği* konusunu Türkçe alanyazında gündeme getirmektir. Araştırmanın kuramsal çerçevesi ekoeleştirel kuramlara dayanmaktadır. Yöntem, içerik analizi olup elde edilen veriler belirli kategorilere / temalara ayrılarak ekoeleştiri ve iklim değişikliği bağlamında yorumlanmaktadır. Bilindiği üzere kapitalist çıkarlar doğrultusunda endüstrileşme ozon tabakasının incelmeye, bu da iklim değişikliğine neden olmuştur. Küresel çapta sıcaklık artışı yakın bir gelecekte kuraklık, susuzluk, kıtlık, salgın hastalıklar gibi sorunları yaygınlaştıracaktır. Bu bağlamda farkındalık çağrıları sadece bilim insanları tarafından değil edebî eserler verenlerce de yapılmaktadır. Bu eserlerde iklim değişikliği ve çevre sorunları gibi konulara eğilen temalar *eko-eleştiri kanonu* çerçevesinde değerlendirilmektedir. Doğaya hükmeden insanın çevreye olumsuz etkisinin vurgulandığı bu eserler tabiat temelli kurgular olup bu kurgularda bazen sevgi ve hoşgörü merkezli temalar bazen de mahşerî [apokaliptik] temalar yer alır. Apokaliptik bağlamdaki eserler distopya edebiyatına dâhil edilip bu eserlerde mevcut sorunlardan yola çıkılarak olumsuz bir gelecek tasvir edilir. İklim değişikliğinin distopya türü bağlamında ele alındığı örneklerden biri de 2000 sonrası Türk edebiyatı yazarlarından Aslı Perker’in “Günübirlilikçiler” öyküsüdür. Öyküde gelecek kurgusu İstanbul’daki sıcaklık ve kuraklık üzerine inşa edilmektedir. Marmara Denizi’nin suları çekilmiş, sıcaklık aşırı yükselmiş ve zenginler yaşamak üzere başka bir gezegene taşınmıştır. Çalışmada İstanbul’un şimdinden bir önlem alınmazsa karşı karşıya kalabileceği susuzluk, yüksek sıcaklık, kuraklık ve salgın hastalıklara distopik kurgunun temelleri bağlamında işaret edildiği ortaya konmaktadır. Böylece

¹ Bu çalışma 3-5 Haziran 2021’de “Uluslararası İklim Değişikliği Kongresi”nde sunulan bildirinin genişletilmiş hâlidir.

² Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Dr. 35betulbayraktar@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4057-9147>

iklim değişikliğine yönelik farkındalıkta anlatı sanatının ve distopya edebiyatının rolü vurgulanmaktadır.

Anahtar kelimeler: İklim değişikliği, iklim-kurgu, eko-eleştiri, distopya, postmodern öykü, İstanbul.

“GÜNÜBİRLÜKÇİLER” AS A CLIMATE-FICTION AND DISTOPIC STORY

ABSTRACT

The aim of this research is to bring up the issue of climate change in literature through the dystopian and climate-fiction story “Günübirlükçiler”. The theoretical framework of the research is based on ecocritical theories. The method of the research is content analysis and the data obtained are divided into certain categories / themes and interpreted in the context of ecocriticism and climate change. As it is known, industrialization in line with capitalist interests causes the depletion of the ozone layer, which in turn causes climate change. Global temperature increase will spread problems such as drought, thirst, famine and epidemic diseases in the near future. In this context, awareness calls are made not only by scientists but also in literary narratives. Themes dealing with issues such as climate change and environmental problems in literary works are evaluated within the eco-criticism canon. These nature-based fictions, in which the negative impact of the human being who dominates nature is emphasized, sometimes love and tolerance-centered themes and sometimes apocalyptic themes take place in these fictions. Fictions in the apocalyptic context are included in dystopian literature and a negative future is depicted in these works based on current problems. One of the examples in which the issue of climate change is handled in the context of dystopia is the story “Günübirlükçiler” by Aslı Perker, one of the post-2000 Turkish literature writers. The fiction of the future in this story, which is included in the book called *Istanbul 2099*, is built on the heat and drought in Istanbul. The waters of the Sea of Marmara have receded, the temperature has risen excessively and the rich have moved to another planet to live. In this study, it is revealed that the thirst, high temperature, drought and epidemics that Istanbul may face if no action is taken are pointed out in the context of the foundations of dystopian fiction. Thus, the role of narrative art and dystopian literature in awareness of climate change is emphasized.

Keywords: Climate change, climate fiction, eco-criticism, dystopia, post-modern story, Istanbul.

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, tüm dünyayı etkisi altına almaya başlayan iklim-değişikliği konusunu postmodern bir Türk öyküsü üzerinden Türkçe alanyazın içerisinde gündeme getirmektir. Söz konusu edebî eser Aslı Perker’in *Günübirlükçiler* adlı öyküsü olup bu eserde olaylar

İstanbul’da neredeyse hayatın kalmadığı, mahşerî [apokaliptik] ve distopik bir ortamda geçmektedir. Eserin ekoeleştiriyeye dayalı tematik analizine geçmeden önce bu giriş bölümünde “iklim değişikliği nedir?” sorusunun cevabını vermek üzere kısa bir girişin yapılması uygun görülmektedir. Ardından *iklim değişikliği anlatıcılığı*, *iklim-kurgu* gibi kavramlara yer verilecek ve edebiyat biliminde bu çalışmanın öneminde söz edilecektir.

Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli’nde açıklandığı üzere iklim değişikliğinin temelinde insan faktörü vardır (Bushell ve diğerleri, 2017, s. 39). Bilindiği üzere Sanayi Devrimi’nden sonra atmosferin yapısında ortaya çıkan bozukluklar neticesinde sıcaklık artmaya başlar. Temelde CO₂ [Karbondiyoksit], metan, CH₄ [Karbon tetra hidrür], NO [azot oksit] gibi sera gazları yer küreden gelen ışınları tutup onların atmosfer içinde kalmasına neden olarak atmosferde sıcaklık artışına yol açar. Kemal Öztürk’e göre (2002, s. 51) 20. yüzyılda bu artış 0,8 C°’dir. Öte yandan sıcaklık artışı küresel ısınma ifadesiyle alanyazına girer ve sıcaklık “dünyanın aldığı güneş ışığı miktarı, dünyanın yansıttığı güneş ışığı miktarı, sıcaklığın atmosfer tarafından tutulması, su buharının evaporasyonu ve yoğunlaşması” faktörleri bağlamında belirlenir (Aksay vd. 2005, s. 31).

Söz konusu sıcaklık artışının temel nedenleri yakından incelendiğinde sanayileşmenin etkisi görülecektir. Zira atmosferi saran mevcut sera gazları; ulaşım, sanayi, enerji üretimi ile zararlı atıklar ve tarımsal faaliyetlerden kaynaklanıp kömür, petrol, doğal gaz gibi fosil yakıtların bu anlamda büyük etkisi vardır (Öztürk, 2002, s. 52). Ormansızlaşma, tropik ormanlara yönelik aşırı tahribat da bu nedenler arasında sayılmaktadır.

İklim değişikliği tüm dünyada hem insan sağlığını hem diğer canlıları olumsuz etkileyen pek çok sonuca neden olmaktadır. Sıcaklığın artışı, beraberinde çölleşme, kuraklık, su kaynaklarının azalması, ekosistemlerin bozulması bu sonuçlardandır. Bunlar elbette sosyo-politik sonuçları da beraberinde getirecektir (Demir, 2009, s. 37). Tüm sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda çeşitli iklimleri bir arada barındıran Türkiye de küresel iklim değişikliğinden en fazla etkilenen ülkelerdendir (Öztürk, 2002, s. 48). Yine Kemal Öztürk’e göre (2002, s. 48) çeşitli etkenler ile daha çok etkilenen bölgeler şu şekildedir:

“Doğal olarak üç tarafından denizlerle çevrili olması, arızalı bir topografyaya sahip bulunması ve orografik³ özellikleri nedeniyle, Türkiye'nin farklı bölgeleri iklim değişikliğinden farklı biçimde ve değişik boyutlarda etkilenecektir. Örneğin, sıcaklık artışından daha çok çölleşme tehdidi altında bulunan Güney Doğu ve İç Anadolu gibi, kurak ve yarı kurak bölgelerle, yeterli suya sahip olmayan yarı nemli Ege ve Akdeniz bölgeleri daha fazla etkilenmiş olacaktır”

Bu olumsuz gelişmelere karşı farkındalık çalışmaları yapılmakta ve söz konusu yakın geleceğe işaret edilmektedir. Bilimsel ve sosyal çalışmaların dışındaki farkındalık çalışmalarından biri de anlatı düzleminde yapılmaktadır. Bunlar İngilizce alanyazında *iklim değişikliği anlatıları* [climate change fictions], bu anlatıları yeniden üretmek de *iklim değişikliği anlatıcılığı* [climate change storytelling] olarak ifade edilmektedir (Moezzi vd, 2017, s. 4). Sanatın çeşitli dallarında yeniden üretilen bu anlatılar genelde *iklim-kurgu* olarak adlandırılmaktadır. “İklim değişikliği kurgusu *cli-fi* olarak etiketlendi ve kendi başına bir kurgu türü olarak tanımlandı”⁴ (Johns-Putra, 2016, s. 267). Yine Adeline Johns Putra'ya göre iklim-kurgu kendisi bir tür olmasa bile çağdaş edebiyatın kategorilerinden biri olup distopya, bilim-kurgu, fantezi, gerilim, romantizm gibi edebiyatın başka türleriyle de ilişkilidir. İklim-kurgularda entrik kurgu genellikle iki çeşit olur (s. 270). Bunlardan ilki distopik bir yerde insanların o çevrede yaşanan kötü olaylar karşısındaki durumunun anlatımıdır. İkincisi yaşanan iklim değişikliği karşısında bilim insanları ya da diğer insanların sevdikleri hakkındaki endişelerine yönelen psikolojik yanı ağır basan eserlerdir.

Bu araştırmada ülkemizi ve tüm dünyayı sarmakta olan, hatta çok yakında su savaşlarından bile söz edilebilen iklim değişikliği meselesinin distopik bir öyküdeki yansımaları üzerinde durulmaktadır. Araştırmanın inceleme nesnesi, *İstanbul 2099* adını taşıyan ve İstanbul'un 2099'da ne durumda olabileceği sorunsalı üzerine yoğunlaşan öykü derlemesi kitapta yer alan “Günübirlikçiler” adlı öyküdür. Bu öykünün seçilme nedeni iklim değişikliğinin alt başlıklarının pek çoğuna metin içinde konu olarak yer verilmesi ve öykünün Türk edebiyatında böylesi bir farkındalık açısından büyük önem arz etmesidir. Ayrıca eser Robinsnadeler üzerine yapılan bir çalışmada (Güven, 2018) söz edilen eserlere bazı yönleriyle⁵

³ Yamaç boyunca yükselen havanın soğumasıyla oluşan yağışlara denir.

⁴ Çeviri yazara aittir.

⁵ Robinsnadelerde genellikle okyanus ortasında bir adada yaşam mücadelesi verilirken Avrupa dışı bu topraklara Avrupa medeniyetini getirmek isteyen sömürgeci güçler bulunur. Bkz. Güven, 2018, s. 150. *Günübirlikçiler*'de böylesi

benzediği için *mağşeri bir distopik anlatı* olması yönüyle de önemlidir. Tüm bunlar kapsamında ekoeleştiriye dayandırılan çevre konulu edebî eserlere bir de distopya açısından bakılabilecek ve iklim değişikliği bu bağlamda yorumlanabilecektir. Ayrıca toplumu yansıtan edebiyatın toplumu derinden etkileyen ve belki de yaşamın sonu olabilecek böylesi bir meseleye duyarsız kalmadığı bir kere daha vurgulanacaktır. Bu noktada edebî eserlerin karakter tasviri, duygu ve çevre betimlemesi gibi hususlardaki gücü ortaya konmuş olacak, meseleye edebî yaklaşımın önemi belirtilecektir.

Çalışmanın birinci bölümünde anlatı sanatının önemi, çeşitli söylemlerin yeniden üretilmesi bağlamında vurgulanmaktadır. Anlatıların iklim değişikliği meselesinde insanları uyuracak etkili bir yöntem olduğu düşünülmektedir. Bu noktada ekoeleştirisinin ne olduğuna değinilmektedir. Zira ekoeleştirel anlatılar bugün bahsettiğimiz iklim-kurguya giden süreçte önemli bir kanon oluşturmaktadır (Johns-Putra, 2016, s. 267). Burada doğanın insandan ayrı bir parça olarak düşünülmemesi gerektiğini vurgulayan ekoeleştirisinin bilim insanlarının çağrısını destekleyen anlatılar olduğu belirtilmekte ve Türk edebiyatındaki öneminden söz edilmektedir. İkinci bölümde ekoeleştirel metinlerin bir kısmının distopya türünde olduğu belirtilip distopya kavramı kısaca açıklanmakta ve bunun iklim-kurgu ile ilişkisi ortaya konmaktadır. Son bölümde ise kategorize edilen temalar ile “Günübirlikçiler” adlı öykünün içerik analizi yapılmaktadır. Buna göre önce öyküde vurgulanan alt başlıklar tespit edilmiş ardından bu başlıklar iklim değişikliği bağlamında açıklanmış, sonra öyküden elde edilen veriler bu konular bağlamında yorumlanmıştır.

1. ANLATI SANATI VE EKO-ELEŞTİRİ

Eski çağlarda tahkiye metodu ile aktarılan anlatılar sonraki nesillere nasıl hayatta kalınır, ne, nasıl yapılır sorularına dair önemli ipuçları vermekte, ahlaki açıdan çeşitli mesajlar iletmektedir. Böylece hafızalarımız belirli anlatılar, mitler vb. ile şekillenirken birtakım söylemler üretilip yaygınlaştırılır. Yüzyıllar geçtikçe iletişim araçları gelişerek anlatı sanatı farklı formlara bürünür ve çeşitli alanlarda varlığını göstermeye başlar:

“Dünyada sonsuz sayıda anlatı vardır. Her şeyden önce şaşılacak kadar tür söz konusudur. Anlatı sözlü ya da yazılı olarak, görüntüyle, davranışlarla ve bütün bunların karışımıyla verilebilir. Mitte, efsanede, fabлда, masalda, öyküde, destanda, tarihte, trajedide, dramda,

bir emperyal güç olmamakla beraber, eserin mağşeri ve distopik yönleriyle robinsonadeları andırdığı belirtilebilir.

güldürüde, pandomimde, tabloda, vitrayda, sinemada, çizgi resimlerde, günlük gazete haberlerinde, konuşmalarda anlatı hep vardır. Üstelik neredeyse sonsuz sayıdaki bu biçimler altında anlatı her zaman her yerde ve her toplumdadır” (Barthes, 1983, s. 124).

Günümüzde Marshall McLuhan’ın tabiriyle *küresel bir köy* haline gelen dünyada anlatı ve mitleştirme sonsuz formlarda görülmekle beraber anlatı kavramı bu çalışmada özel olarak kurmaca nesir için kullanılmaktadır. Bu minvalde anlatı, “hayali (kurmaca) bir nesir anlatısı, karakterlerin ve hareketlerin gerçek dünyayı temsil ettiği ve bütün bunların bir entrik içerisinde ve belli bir uzunlukta sunulduğu anlatıdır” (Demir, 1992, s. 20). Entrik kurgu, anlatma esasına bağlı metinlerde olay örgüsü kavramı ile açıklanır. E. M. Forster’a göre (1985) *entrik kurgu* olayların neden-sonuç ilişkisi içerisinde anlatıldığı dizgiye denir. Anlatılar; belirli bir olay örgüsü, karakterler, mekân, zaman, bakış açısı gibi temel unsurlara sahiptir (Aktaş, 2000). Yapıya ait tüm bu unsurlar birtakım söylemleri karşı tarafa didaktik bir biçimde anlatmaktan daha etkilidir. Anlatılarda dikkati çeken temel bir husus iletilen mesajların bir göstergeler dizgesi oluşturması ve böylece belirli bir söylemi iletmesidir.

Öte yandan iklim değişikliği konusu sadece bilim insanlarını değil entrik kurgusu olan anlatı sanatını da ilgilendiren bir durumdur. Çoğu insan bilimsel bir çalışmayı baştan sona okumak yerine iklim değişikliğinin belirli bir kurgu içinde belli bir zaman, mekân ve olay örgüsü içinde kurgulandığı anlatılarla ilgilenmeyi tercih edebilir. Nitekim son zamanlarda bu bağlamda üretilen filmler çok fazla rağbet görmektedir. Medya ve iletişim bilim dallarında konuyla ilgili çalışmalara rastlanmaktadır. Edebiyatta iklim değişikliği konusu üzerine yapılan ilk çalışma ise 2011’de gerçekleştirilmiştir (Trexler and Johns-Putra, 2011). Johns-Putra’nın 2016’da (s. 266) iklim-kurgu, ekoşiir, ekotiyatro, ekoeleştirme ve iklim değişikliği kavramları hakkındaki çalışmasında dile getirdiği üzere yıllar içinde iklim değişikliğine yönelik ilgi artmış ve edebiyatta yeni bir çalışma alanı olarak varlık göstermeye başlamıştır. İklim değişikliği ve araştırmaları politikalarındaki fiziki, teknik ve ekonomik baskınlığın yerini son zamanlarda hikâye anlatıcılığı almıştır (Moezzi vd. 2017, s. 1). Yine aynı çalışmada yazarlar farklı disiplinlerden bilim insanlarının çevre ve iklim değişikliği konusuna odaklanırken anlatı sanatının meseleyi daha fazla insanın kavraması için önemli olduğunu vurgularlar.

“Enerji ve iklim değişikliği araştırmalarında hikayeleri ve hikâye anlatımını ciddiye almak, olasılıkları, güçlü yönleri ve tuzakları hakkında gerçekçi olmak ve aynı zamanda çok sayıda yaklaşımı,

hedefi ve yazarı bir araya getirmek için pragmatik bir oyun alanı geliştirmeye yardımcı olmayı umuyoruz” (Moezzi vd. 2017, s. 2).⁶

Bu gelişmelerin nedeni dünya genelinde iklim değişikliğinin de artık kültürel bir fenomen olarak görülmesidir.

Bu noktada çevre anlatıları gündeme geldiğinden ekoeleştiriye değinmek gerekmektedir. Nitekim iklim-kurgu konusundaki ilk çalışmada da iklim değişikliği çalışmalarının ekoeleştiri başlığı altında yapıldığı ifade edilmektedir: “İklim değişikliği literatürüne ilişkin araştırma ve metodolojik tartışmaların çoğu, geniş ekoeleştiri grubu altında yapılmıştır” (Trexler and Johns-Putra, 2011, s. 192).⁷ Ekoeleştiri sayesinde iklim-kurgularda doğanın ne kadar önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak 1972’de Bükreş’te düzenlenen *Üçüncü Dünyanın Geleceği Konferansı*’nda Arne Naess tarafından *Derin Ekoloji* kavramı vurgulanır. Eko eleştirinin başlıca temsilcileri Terry Tempest William, Aldo Leopold, Edward Abbey, John Muir ve Henry David Thoreau olarak sıralanabilir. Derin Ekoloji, Toplumsal Ekoloji, Ekofeminizm ve Ekopsikoloji gibi alt dalları bulunan ekoeleştiri de temelde insan-doğa birlikteliği vurgulanır ve çevre farkındalığı oluşturulmaya çalışılır. Bu farkındalık çalışmaları sadece sosyal bilimlerde değil edebiyatta da söz konusudur ve bu anlatılar *ekoeleştiri kanonundaki* eserlerde değerlendirilmektedir. Ekoeleştirel edebiyat William Ruekert’e göre ekolojinin prensiplerinin edebiyata uyarlanmasıdır (aktaran Bulut, 2007, s. 2). Yine Ruekert insan ve doğa ilişkisinin önemine değinerek insanın doğayı kendisinden ayrı bir varlık olarak gördüğü müddetçe felaketlere neden olabileceğini söyler. Bu nedenle anlatı sanatından faydalanılması ve insanlarda doğa bilincinin edebî eserde de uyandırılması gerekmektedir.

Ekoeleştirel anlatılarda doğa ön plana çıkar, asıl mekân doğa olur. Burada genellikle diğer bitki ve hayvanlarla beraber insan da görülmektedir. Bu insanlar bazen doğaya zarar verir ve bu zararların sonuçları gösterilirken bazen de insan ve doğanın bir bütün olduğu ve birlikte yaşadığı temalar da yer almaktadır. Toprak, su, ağaç gibi doğal habitatlar belirli bir olay örgüsü içerisinde sunularak doğanın önemi vurgulanmaktadır. Dolayısıyla ekoeleştiri, çevre ve edebiyat arasındaki ilişkiye yoğunlaşan ve edebî metinleri bu kapsamda inceleyen yeni bir eleştiri biçimidir (Opperman, 1996). Ekoeleştirininde üzerinde durduğu sorular şu şekilde özetlenebilir (Glotfelty’dan aktaran Arıkan, 2011, s. 46):

⁶ Çeviri yazara aittir.

⁷ Çeviri yazara aittir.

“Doğa bu sonede nasıl gösterilmiştir? Fiziksel mekânın bu romanın olay örgüsündeki rolü nedir? Bu oyunda yer alan değerler ekolojik erdemle uyumlu mudur? Toprakla ilgili eğretilmelerimiz (metaforlarımız) ona nasıl davrandığımızı ne şekilde etki eder? Doğa yazınının bir edebî tür olarak özellikleri nelerdir? İrk, sınıf, cinsiyete ek olarak yer yeni bir eleştirel kategori olabilir mi? Erkekler doğa hakkında kadınlardan farklı mı yazmaktadırlar? Okuryazarlık insanların doğal dünyayla olan ilişkisini hangi yollarla etkiler? Vahşi yaşam kavramı zaman içinde nasıl değişmiştir? Çevre krizleri günümüz edebiyatına ve popüler kültürüne hangi yollarla sızmakta ve etkisi nasıl olmaktadır? (...) Ekoloji biliminin edebî çalışmalar üzerindeki etkisi nedir? Bilim, edebiyat incelemesine ne şekilde açıktır? Edebiyat çalışmaları ve çevre söylemleri ile tarih, felsefe, psikoloji, sanat tarihi ve etik gibi disiplinler arasında karşılıklı etkileşimler ne şekilde olasıdır?”

Türk edebiyatında ekoeleştirel metinlerin varlığı kavramın gündeme geldiği 20. yüzyıl ortalarından çok eskilere dayanmaktadır. İnsanın su, toprak ve hayvanla bir ve beraber hissetmesi ve kendisini onlardan ayırt etmemesi gerektiği mitolojiler ve *Dede Korkut* hikâyelerinden halk şiirine, destanlardan modern romana dek anlatılagelmiştir. Sanayileşmeden sonra elbette doğaya verilen zararların artması neticesinde, uluslararası farkındalık konferansları ve benzeri çalışmalar edebiyatı daha ziyade etkilemektedir. Dolayısıyla edebiyat bilimcilerin söz konusu anlatıları merkeze aldığı çevre ve edebiyat ilişkisi merkezli çalışmalar son yıllarda artış göstermektedir. Örneğin “Edebî Metin Çözümlemesi ve Ekoeleştiri” başlığını taşıyan çalışmada (Arıkan, 2011) çevre ve insan birlikteliğine değinilerek edebî eserde bu temanın önemi anlatılırken, bir başka çalışmada (Alpay, s. 2018) Yaşar Kemal’in *Hüyükteki Nar Ağacı* eseri ile Cengiz Aytmatov’un *Beyaz Gemi* adlı eseri ekoeleştirel bağlamda değerlendirilmektedir. Bu iki eserden daha yeni olan günümüz yazarlarına ait anlatılar da inceleme nesnesi olarak ele alınmaktadır. Örneğin Buket Uzuner’in romanları bir çalışmada (Doğan, 2017) Mustafa Kutlu’nun öyküleri bir başka çalışmada (Bayraktar, 2015) söz konusu kuram ışığında değerlendirilmektedir. Tüm bunlar çevre ve insan ilişkisi üzerinde duran ve edebiyatın da bu noktadaki önemine dikkat çeken çalışmalar olup insanların çevre bilincini kazanmasını sağlamada anlatı sanatının da önemli olduğunu vurgulayan araştırmalardır. İzleyen bölümde iklim değişikliği meselesi ile edebiyat, distopya edebiyatı bağlamında değerlendirilmektedir.

2. DİSTOPYA VE İKLİM-KURGU

*Bu büyük çağdaş kaygının romanları,
oyunları, şiirleri, şarkıları, librettileri nerede?*⁸
(Macfarlane, 2005)

İklim değişikliği anlatıları edebiyatın farklı türleriyle de ilişkili olup bunlardan biri de distopyadır. “İklim değişikliği romanlarda fütüristik distopik ve / veya kıyamet sonrası ortamın bir parçası olarak görünür”⁹ (Johns-Putra, 2016, s. 269). Distopya kavramı edebiyatta belirli bir tür olup gelecek zamanın olumsuz kurguları şeklinde özetlenebilir. Esasında *karşı-ütopya* olarak da ifade edilebilen distopya, günümüzde mevcut bazı problemlerin kurgu düzleminde anlatıldığı eserler olup dikkat edilmezse gelecekte insanlığı bekleyen tehlikeleri ortaya koymaktadır. İlk defa 1747’de Henry Lewis Young tarafından kullanılan ütopya kavramı (Milner, 2012, s. 89-90) 17. yy. sonrası edebiyatlarda mevcut olmayan bir ideal ülke için kavramlaştırılmıştır. Olmayan yeri tasvir eden ütopyalar¹⁰ çeşitli şekillerde idealize edilerek insanlığın varmayı amaçladığı bir ülkeyken distopyalar olumsuz kurgulardır ve kaçınılması gerekmektedir. 21.yy.’da dünya savaşları, atom bombasının kullanılması, bireyselleşmenin olumsuz sonuçları, modernizmin vaat ettiklerinin geçikleşmemesiyle sayıları artan distopyalar kapsamında özellikle baskıcı siyasi rejimlerin merkezde olduğu eserler kaleme alınır ve bu eserler anti-ütopya şeklinde kurgulanır.

Türk edebiyatında ütopya, Servet-i Fünun dönemindeki karamsarlıktan sonra ideal bir dünya düzeni olarak görülmeye başlanırken 1965’ten itibaren karşı-ütopyalar, bir diğer ifadeyle distopyalar az da olsa artmaya başlamıştır (Canbaz Yumuşak, 2012, s. 47). Firdevs Canbaz Yumuşak’ın “Ütopya, Karşı-Ütopya ve Türk Edebiyatında Ütopya Geleneği” (2012) başlıklı çalışması, Türk edebiyatında ütopyaların neden Batı edebiyatına göre daha az olduğu, bunun tarihçesi ve karşı ütopyalar hakkında geniş bir *arkeolojik* çalışma olması bakımından önemlidir. Yazara göre Türk distopya edebiyatında temel temalardan biri kadın-erkek eşitsizliğidir. Söz konusu romanlarda ele alınan diğer konular; insani ilişkilerin tükenmesi, totaliter devlet rejimleri, ailenin yok oluşu ve toplumsal bellek yitimi gibi sorunlardır. Bu çalışmada ve Cumhuriyet dönemi

⁸ Çeviri yazara aittir.

⁹ Çeviri yazara aittir.

¹⁰ Yunanca *topos* mekân anlamındayken *ou* da olumsuz bir şeye işaret eder. Böylece ütopya kelimesi *olmayan yer* olarak tanımlanır Bkz. Canbaz Yumuşak, 2012, s. 48.

distopya edebiyatımızda tematik analiz yapan İpek Demir’e (2020) ait bir araştırmadaki temalara bakıldığında iklim değişikliği konusu üzerine eğildiği söylenen herhangi bir edebî eserin bulunmadığı anlaşılmaktadır.

İklim-kurgu anlatıları mevcut çağda yaşanan problemlerin eğer dikkat edilmezse ileride çok büyük sorunlara yol açabileceğini vurgular. İklim değişikliğinin yol açabileceği felaketlerle *insanlığın sonu*¹¹ temalı eserler de bu bağlamda değerlendirilmektedir. Özellikle dünyanın sonu temalı tarzdaki anlatılar iklim değişikliğinin önüne geçilmezse neler olabileceğini vurgulamaktadır.

“350.org gibi çeşitli kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, iklim değişikliğinin insan ve doğamızdaki etkilerinin tehlikesini ve bunu önlemek için acilen harekete geçme gereğini iletmek için “Dünyanın Sonu” anlatısı geliştirdi. Bu tür anlatıların temel planı, geçmiş ve şimdiki insan eyleminin (veya eylemsizliğinin), insanlar iklim değişikliğini azaltmak için davranışlarını değiştirmedikçe, gelecekteki bir iklim felaketi olayını riske atmasıdır”¹² (Bushell ve diğerleri, 2017, s. 43).

Alanın ilk çalışmalarından birinde iklim değişikliğinin farkında olmadan kısa vadeli hazcı yaklaşımlarımızla aslında uzun vadede bize fayda sağlayan şeyleri yok ettiğimiz belirtilmektedir (Milner, 2009, s. 835). Bu bağlamda Milner’in çalışmasında değerlendirdiği romanlardan biri de George Turner’in *The Sea and Summer* romanı olup Turner’in şu ifadelerine yer verilmektedir:

“Çocuklarımıza daha iyi bir dünya bırakmaktan bahsediyoruz ama aslında günlük sorunlarla baş başa kalmaktan biraz daha fazlasını yapıyoruz ve uzun vadeli felaketlerin asla olmayacağını umuyoruz” (Turner’den aktaran Milner, 2009, s. 835).

İşte iklim değişikliği meselesinden haberdar olmama ya da farkındalığı olmayan insanlara farkındalık çağrısı yapmakta iklim-kurguların önemi büyüktür. İklim-kurgu eserleri dünya edebiyatında kısmen artış göstermiştir. Bu eserlerde yüksek sıcaklığın neden olabileceği kıtlık, ormansızlık, susuzluk, salgın hastalıklar gibi

¹¹ Türkçe’de *kıyamet sonrası* olarak tanımlanan *post- apokaliptik* edebiyat gelişmemiştir. Ancak bir açıklama yapmak gerekirse şunlar söylenebilir. Söz konusu eserlerde kıyamet sonrası yeni bir düzen içindeki yaşayış ele alınmaktadır. “Bu yaklaşım ile bağıntılı olarak postapokaliptik filmler ele alındığında, gizemli bir virüs, deprem, uzaylı istilası, doğa verimsizliği, küresel ısınma vb. bir gerçekçyle insanlığın büyük bir kısmının, örneğin yüzde %99’unun ortadan kalktığı düşünesi, insanlığı ya da canlılığı belirli bir sayı ya da orana indirgemektedir” Bkz. Özdemir, 2019, s. 36.

¹² Çeviri yazara aittir.

problemler olay örgüsünün merkezine yerleştirilmektedir. Dünya edebiyatında özellikle 2000 sonrası postmodern anlatılarda kaleme alınan eserlerde fabrikalardan doğaya verilen zararlar vurgulanır, *ekosuçlular* tasvir edilir.

Dünya edebiyatındaki kadar örneği olmasa da elle sayılabilecek kadar az olan Türk distopya anlatıları içerisinde iklim-kurgu eserlerin varlığı yeni yeni baş göstermeye başlamıştır. Türk edebiyatında distopya anlatılarında iklim değişikliği meselesine pek rastlanmamakla beraber Oya Baydar’ın *Köpekli Çocuklar Gecesi* adlı eseri bu bağlamda değerlendirilebilir (Ergeç, 2021). Geniş bir eser listesinin bulunmamasının nedeninin iklim-kurgu olarak anılan bu türün hem dünya edebiyatında hem Türk edebiyatında yeni bir tür olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu çalışmanın inceleme nesnesi olan “Günübirlikçiler” adlı öykü bu minvalde ekoeleştirel bir metin olması ve onun alt dallarından iklim değişikliğine vurgu yapması yönüyle büyük öneme sahiptir.

3. “GÜNÜBİRLİKÇİLER”DE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ TEMASI

Aslı Perker’in “Günübirlikçiler” öyküsü, içinde yer aldığı *İstanbul 2099* adlı editörlü öykü derlemesi kitabın ilk öyküsü olup iklim değişikliği temasıyla öne çıkar. Türk edebiyatının çağdaş yazarları tarafından kaleme alınan on altı öykü arasında “Günübirlikçiler”de İstanbul’da çok yakın bir gelecekte karşılaşılabileceğimiz sıcaklığa bağlı değişiklikler dikkate sunulur. Öykünün olay örgüsüne dikkat edildiğinde insanları bekleyen felaketlerin çok da uzak olmayan bir gelecekte yaşanabileceği görülmektedir. Buna göre dünya, özelde İstanbul, artık aşırı sıcaktan yaşanmaz hale gelmiş ve zenginler başka bir gezegene göç etmiştir. Medeniyetlere ev sahipliği yapan, kültür turizmine bir dönem başkentlik eden İstanbul’da fakirlik, hatıralar vb. nedenlerden dolayı bazı insanlar kalmaya, yaşamaya çalışmaya devam etmektedir. Öyküye adını veren günübirlikçiler ifadesi, diğer gezegenden bir tur şirketiyle İstanbul’a gelip gezenleri işaret etmektedir. Bu kişilerin arasında yer alan başkarakter Zeyn’in bakış açısıyla yaşanan felaketler anlatılmaktadır.

Öykünün kurgusu, botanik profesörü Su Hanım’ın dünyada artan susuzluğa şahit olup Zeyn’e hamile olan kızıyla beraber başka bir gezegene taşınması ve Zeyn’in yıllar sonra elinde küçük bir kapsüldeki Marmara Denizi suyunu Su Hanım’ın İstanbul’da kalan kardeşi Alaz’a teslim etme niyetiyle tur şirketiyle anlaşılıp İstanbul’a gelmesi üzerine inşa edilmiştir. Alaz’ın telefonda anlattığına göre İstanbul’da hayat namına hiçbir şey kalmamıştır. “İstanbul ne haldeydi anlatacağı pek bir şey yoktu. Sıcaktı, kuraktı, açtı, susuzdu,

çirkindi, bir ölüler şehriydi” (Perker, 2019, s. 18). Uzun yıllar Doğu Roma’ya ardından Osmanlı Devleti’ne başkentlik eden, medeniyetlerin geçiş güzergâhında olan ve kendine has bir kent olarak 2010’da Avrupa Kültür Başkenti seçilen, çeşitli hayatlara ve kültürlere ev sahipliği yapan İstanbul iklim değişikliğinden sonra, hakkında anlatılacak bir şeyin kalmadığı bir şehre dönmüştür. Sıcaklığa bağlı olarak şehirde kalanlar aç ve susuz, birer ölü gibi yaşamaktadır. Cıvıl cıvıl ve hayat dolu bilinen İstanbul bu nedenden göç vermiştir. Kalanlarının ise adeta birer zombiye dönüşmesiyle sessizdir ve arada kulağa gelen tek ses insan iniltileridir.

Tüm bunlar *İklim Değişikliği Konferansı*’nda da vurgulandığı gibi insan faktörlü olup öyküde de bu duruma işaret edilmektedir. Zeyn İstanbul’u gördükten sonra anneannesi ne demek istediğini daha iyi anlar. ““Doğanın karşısında bir hiçsin anlıyor musun? Bir hiçiz’ deyişinin sebebini. ‘İstediyini yaparsın, yapamazsın değil ama o senden intikamını bin misli alır. Buna hazır mısın?’” (Perker, 2019, s. 31). Bu ifadeler ekoeleştirisinin temel düşüncelerinden birini hatırlatmaktadır. Arne Naess’in *Derin Ekoloji* başlığıyla öne sürdüğü kuramdaki *ekolojik benlik* olarak da anılan *benlik geliştirme* kavramına göre insan sadece bencilce kendini düşünmemeli, doğanın diğer unsurlarıyla birlikte olduğunu unutmamalıdır. Aksi takdirde doğayı yok etmek, kendini yok etmekle sonuçlanabilir (Naess’den aktaran Bulut, 2008). Öyküde de botanik profesörü olduğu için farkındalığı diğerlerinden daha yüksek olan *Su Hanım* torununa doğa karşısında insanın konumunu özetlemekte ve ona tavsiyeler vermektedir. Dikkat edilirse karakterin ismi olan su ile yaşamın temel kaynağı vurgulanmaktadır. *Su Hanım*’ın intikam olarak belirttiği şey, insanların geçici hedonist hırsları yüzünden doğaya verdikleri zararın yine bir şekilde aslında kendilerine zarar olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim ekoeleştirel çalışmalarda da belirtildiği gibi insanla doğa aynı döngünün içinde yer almakta, dolayısıyla karşılıklı etkileşim bu konuda büyük önem arz etmektedir. Oysa insan kendisini bu döngüde görmediği, özellikle Aydınlanma sonrasında kendisini doğaya hükmeden efendi olarak tanımladığı için doğaya yapılan zulümler aynı şekilde kendisini de etkilemektedir. Özellikle neoliberal iktisadi politikaların benimsendiği İstanbul’un da içinde bulunduğu yönetimlerde doğal kaynaklar özelleştirmeye açılarak herhangi bir denetime tabi tutulmamaktadır. Ekoeleştiri açısından bakıldığında doğanın ötekileştirildiği ve bilinçsizce sömürüldüğü anlaşılmaktadır (Opperman, 2009, s. 5). Doğa karşısında her türlü tasarrufu elinde bulunduran insan kendi yaptıklarıyla kendi sonunu getirmektedir. Fabrika bacalarından çıkan gazların filtrelenmesi denetlenmemekte ve buradan salınan gazlar sera etkisini oluşturmaktadır. Öyküde yakın bir

geleceğin ve söz konusu intikamın tasviri şu an yaşananlara “dur” demek için bir çağrı niteliği taşır.

3.1. Yüksek Sıcaklık

Öyküde iklim değişikliği bağlamında ilk olarak söz konusu edilmesi gereken husus yüksek sıcaklıktır. Zira diğer tüm problemlerin temelinde sıcaklığın aşırı artışı yer almaktadır. Bilindiği üzere yüksek sıcaklık göl, deniz ve akarsuların buharlaşıp kurumasına, tarım arazilerinin susuz kalmasına ve dolayısıyla kuraklığa, yine suyla beslenemeyen ağaçların yok olmasına neden olmaktadır. Günümüzde umarsızca kullanılan su kaynakları sıcaklığın artışından dolayı çok yakın bir gelecekte petrol gibi pahalılaşacak, hatta bunun için savaşlar bile gerçekleşebilecektir. “Küresel Isınma ve İklim Değişikliğinin Su Kaynakları Üzerine Etkileri” (Karaman ve Gökalp, 2010, s. 60) başlıklı bir çalışmada dile getirildiği üzere atmosferdeki sıcaklık artışı şu şekilde yorumlanmaktadır:

“Akarsu havzalarındaki yıllık akımlarda oluşabilecek azalma sonucu kentlerde su sıkıntıları başlayacak, su gereksinimi artacaktır. İklim değişikliği nedeniyle su kaynaklarındaki azalma tarımsal üretimde olumsuz etki yapacaktır. Kurak ve yarı kurak alanların genişlemesine ek olarak yıllık ortalama sıcaklığın artması çölleşme, tuzlanma ve erozyonu arttıracaktır. Mevsimlik kar ve kar örtüsünün kapladığı alan azalacak, karla örtülü dönem kısaltacaktır. Kar erimesinden kaynaklanan akış zamanı ve hacmindeki değişiklik su kaynakları, tarım, ulaştırma ve enerji sektörlerini olumsuz etkileyecektir.”

Yüksek sıcaklık öyküde tur şirketi ile İstanbul’a gelen grubun dikkatini çeken ilk şey olur. Zaten gelmeden önce, 65 dereceyi bulan sıcaklıkta sığağa bağlı ölümlerden turizm şirketinin sorumlu olmadığına dair bir form imzalamışlardır. Rehber turistlerin sığağa karşı tepkilerini anlamaktadır:

“İner inmez sıcak dalgası bütün vücudunu yalıyor. Bir anlığına mekiğin motorundan mı geliyor acaba diye düşünüp sağına soluna bakmıyor. Rehber bu reaksiyonu daha önce de görmüş olmalı. ‘Mekiğin motorundan değil, havanın durumu bu’ diyor, ‘Üstelik henüz saat çok erken. Gün içerisinde iyice artacak’ (Perker, 2019, s. 19).

Bunun üzerine keten ve açık renk kıyafetler getirmesi tembihlenen yolculardan Zeyn telaşlanır ve getirdiği giysilerin bu sıcaklık için kalın olmasından ve güneş kreminin yetip yetmeyeceğinden endişe eder. Hiçbir ağacın ve gölgenin bulunmadığı İstanbul’da güneşin zararlı ışınlarından korunmak için güneş kremi büyük önem taşımaktadır. Aksi takdirde çeşitli cilt yanıkları

oluşabilmektedir. Daha şimdiden kol altlarında geniş halkalar oluşan Zeyn kıyafetlerini değiştirmek ister (Perker, 2019, s. 19). Görüldüğü gibi sıcaklık aşırı yüksektir ve insanlar sürekli kıyafet değiştirmek durumunda kalmaktadır. Bu da öyküde neden başka bir gezegene göç edildiğini gösteren verilerden biridir.

Yüksek sıcaklıkta hareketin hızlı olması daha fazla terlemeye neden olmaktadır. Beden hareket ettikçe artan ısıyla vücudun içindeki ve dışındaki sıcaklık ter ile dengelenmeye çalışılır. Bu fizyolojik dengenin sağlandığı mekanizma sayesinde hayat sürer. Öyküde rehber hızlı hareket eden turistleri uyararak bu hızın onları çok terletebileceğini, daha yavaş yürümeleri gerektiğini belirtip bol su içmelerini tavsiye eder (Perker, 2019, s. 20). Öte yandan yüksek sıcaklık nefes alıp vermeyi de zorlaştırmaktadır.

“Sıra Taksim Meydanı’nda diyor rehber. Tekrar arabaya biniyorlar. Zaten dışarının sıcaklığına en fazla dayanabildikleri on beş dakika. Sonra nefes alabilmek için arabanın içine tıklmaları lazım. Sokakta yaşayan bu insanlar nasıl nefes alabiliyorlar, anlamıyorlar. Aralarından biri tam olarak bu düşüncesini söylüyor. ‘Nasıl nefes alıyorlar?’ ‘Zaten bir tek yapabildikleri o’ diyor rehber” (Perker, 2019, s. 24).

Geziye gelen turistler nefes alabilmek için arabaya dolar. Zira arabada yeni keşfedildiği anlaşılan *klima* adında bir alet vardır. Bu alet sayesinde ortam sıcaklığı düşülebilmektedir. Böylece insanlar kapalı ortamlarda daha serin hissedebilmektedir. Turistler ise bu keşiften ilk defa haberdar olmaktadır. Rehber onlara klimalı araç temin ettiklerini söylediğinde anlam veremezler. “Klima ne bilmiyorlar. Rehber açıklama gereği duymuyor. O kadar mekanik bilgiye de sahip değil zaten. ‘İnternette bakarsınız’ deyip onları geçiştiriyor (Perker, 2019, s. 21). Dünya sıcaklığının artışından dolayı yerküreden ayrılan bu insanlar uzun yıllardır kullandığımız klimaların ne olduğunu bilmemektedir. 2099’u ele alan bir distopya anlatısında hali hazırda kullandığımız klimaların sosyal zaman olarak günümüze işaret etmesi de o distopyanın içinde zaten yaşıyor olduğumuza işaret etmektedir.

3.2. Susuzluk

İklim değişikliğinin en önemli başlıklarından biri de susuzluktur. Araştırmalara göre çok yakın bir gelecekte “2 ila 2.5 C° düzeyinde bir sıcaklık artışıyla birlikte, 2.4 ila 3.1 milyar insanın temiz su kaynaklarına ulaşma konusunda risk altında olaca”[ktur] (EC-DGE, 2005’den aktaran Doğan ve Tüzer, 2011, s. 31). Türkiye’de acil önlemler alınmadığı takdirde kurak ve yarı kurak bölgelerdeki su kaynakları azalacak ve içme suyuna ihtiyaç artacaktır (Öztürk, 2002: 60). Bir başka araştırmaya göre “2050’de Türkiye’de bir yılda kişi

başına düşen su miktarı 700 ila 1910 metreküp arasında olacak[tır]” (Aksay vd. 2005, s. 39). İşte çok uzak olmayan bir gelecekte yaşanacak bu felaketler ekoeleştiril bir metin olan öyküde gözler önüne serilmektedir. Su Hanım henüz dünyayı terk etmeden önce şahit olduğu susuzluğu Zeyn’e şöyle anlatır:

“Her şey birdenbire oldu (...) Dünyanın soluşunu gördü. Güzelim bahçelerimiz kurudu, tek tük kalan yeşil, boza döndü. Biraz kulak kabartsak belki de içlerindeki suyun çekildiğinin sesini duyacaktık. Sadece doğa mı? Biz de susuz kaldık. Bilmiyor değildik, biliyorduk. Bir felaket senaryosunu anlatıyorlardı, ama nasıl bir şey bu, ne tür bir deliliktir insanınki, sadece bekliyorduk, bir şey yapamıyorduk. Biz görmeyiz diyorduk. Öyle güzeldi ki dünya. İstanbul 2000’de, ben doğduğumda bile bitmek üzereydi, son demlerini yaşıyordu. Ama yazları babaannemin evine Foça’ya giderdim. Bir cennetti. Hepsi bitti” (Perker, 2019, s. 17).

Su Hanım’ın devrinde yaşayan insanlar felaketin kendi başlarına gelmeyeceğini düşünmekte ve hiçbir önlem almamaktadır. Günümüzde bizler de iklim değişikliği anlatılarını gerek haberler gerek filmlerden duyuyor ancak bunun başımıza gelebileceğini düşünemiyoruz. İşte bu tür ekoeleştiril edebî eserler farkındalığımızı artırmaktadır. Su Hanım’ın cümlelerinde geçen *doğaya kulak kabartmak* ifadesi bu noktada çok önemlidir. Esasında doğayı dinleyebilen ve ondaki değişikliği fark edebilen insanlık bu sorunu daha fazla büyümeden önleyebilecektir. Yine ifadelerde İstanbul’un o dönemde son demlerini yaşadığı kendi anneannesinin evinin bulunduğu Foça’nın bir cennet köşesi gibi kaldığı ancak bu yeryüzü cennetinin de tamamen yok olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada şunu da belirtmek fayda vardır. Anlatıcının, sözü yaşlı bir karaktere verip torununa deneyimlerine aktarması dikkat çekmektedir. Geleneksel tahkiye metodunda da sözü bilge kişiler alır ve tecrübelerini gençlere aktararak onlara nasıl davranmaları gerektiği hususunda yol gösterir. Su Hanım da Zeyn’i benzer şekilde doğa ile ilgili uyarılmaktadır. Toruna yapılan bu çağrı aslında okurlara ve tüm insanlığa yapılmıştır.

Öyküde susuzluğun çok ciddi bir sorun olduğu farklı bulgular üzerinden vurgulanmaktadır. Zeyn’in kaldığı otelde çok az akan suyun aslında İstanbul’a başka bir ülkeden getirildiği belirtilmektedir. Öyleyse Türkçe’de bir deyim olarak kullanılan *sudan ucuz* ifadesinin 2099’un İstanbul’unda tam tersi bir anlama büründüğünü söylemek mümkündür. Nitekim iklim değişikliği nedeniyle çok yakın gelecekte su, azlığından dolayı çok değerli bir meta haline gelebilecek belki de ülkeler yaşam mücadelesi için su uğruna savaşıacaktır. Öyküde suyun yaşam mücadelesindeki önemi şöyle anlatılır:

“Dışardakilerin, sokaktakilerin yaşamları başka memleketlerin insafına kalmış. Verdikleri kadarıyla yetinecekler. Suya erişebilenler hayatta kalacak. Ölümün bir insanlık gerçeği olduğuna ikna olmuş insanlık sonunda (Perker, 2019, s. 34).

Yaşamın temel ihtiyacı olan su azaldığı takdirde insanlar eskisi gibi uzun da yaşayamayacaktır. Su az olduğunda hem gıda üretimi azalacak hem de içilmesi gereken günlük asgari su miktarı azalacak, böylece damarlara kan akışı çok az olup çeşitli hastalıklar da ortaya çıkabilecektir. Günübirlikçiler İstanbul’daki ortalama yaşam süresinin geçmişten çok farklı olduğunu duyduklarında şaşırır: “Bir zamanlar insanların neredeyse doksan yaşlarına kadar yaşayabildiklerini duyup hayret ediyorlar. Kırkı görebilmek bile büyük mucize şimdilerde” (Perker, 2019, s. 34). İnsan vücudunun yüzde 60’ının sudan oluştuğu, vücuda günlük alınması gereken suyun 2-3 litre olduğu düşünüldüğünde bu suya erişemeyenlerin ciltlerinin de nem oranının düştüğü ve kurulaştığı bir gerçektir. Yine öyküde susuz kalan insanların da benzer şekilde ciltlerinin kuruduğu belirtilmektedir. Cildi sıcaktan ve susuzluktan kırısan bir adamı gören Zeyn gayri ihtiyari çantısından çoktan ısınmış olan suyunu çıkarıp içmeye başlar. “Bedenindeki suyun bir anda çekilmesinden, şu adam gibi buruşup kalmaktan kork[ar]” (Perker, 2019).

Susuzluk öyküde insanların nadir kalan sulak yerleri yağmalamasına da neden olur. Yerebatan Sarmıcı¹³,’ni ziyaretlerinde turistlerden biri Medusa¹⁴ kaidesini göremeyince bunun nerede olduğunu sorar. “Ha o mu diyor rehber. ‘Her yerde su bittiğinde burada hala varmış, o yüzden millet buraya akın etmiş. İçerisi savaş alanına dönmüş. O arada onu da uğursuz deyip parçalamışlar” (Perker, 2019, s. 23). Görüldüğü üzere temel ihtiyaç olan su kıtlaştığında insanlar yaşamak için mevcut su kaynaklarını talan etmektedir. Öte yandan burada dikkati çeken bir husus daha vardır. İnsanlık doğal kaynakların tükenmesinde asıl sorumlunun kendisi olduğunun hala farkında değildir. Susuzluğun sorumlusu olarak Yunan mitolojisinde günah keçisi kılınp cezalandırılan Medusa’yı gören insanlar onu yeniden günah keçisi kılmaktadır. Bu yönüyle burada günümüz insanların sorumluluk üstlenmedikleri, kaynakların tükenmesini çeşitli hurafelere bağladıkları düşüncesine gönderme yapıldığı düşünülmektedir. Söz konusu insanlara ayna tutan eser, temelde

¹³ İstanbul Ayasofya’nın güneybatısında yer alan büyük kapalı sarnıç, Bizans İmparatoru I. Justinianus (527- 565) tarafından inşa ettirilmiştir.

¹⁴ Yunan Mitolojisinde güzelliği dillere destan olan ölümlü Medusa Atena’nın kocası Poseidon tarafından tecavüze uğrayınca Atena’nın lanetiyle lanetlenir. Medusa artık çirkinleştirilmiştir ve baktığı kişiyi taşa çevirmektedir.

gerçek sorumlunun kim olduğu sorusunu sormakta ve farkındalık uyandırmaya çalışmaktadır.

3.3. Deniz ve Göllerin Kuruması

İklim değişikliğine bağlı olarak artan küresel sıcaklık başta buzulların erimesine ardından mevcut suların da zamanla çekilmesine, deniz, göl ve akarsuların kurumaya başlamasına neden olmaktadır. Öyküde bu sorun Marmara Denizi'nin yok olması şeklinde tezahür etmektedir. Rehber bu kadar yüksek sıcaklık beklemeyen yolcuları sakinleştirmek için *en azından* nem olmadığını belirtir. “O kadar da kötü değil, idare edersiniz. En azından eskisi gibi nem yok. Çöl iklimi, kuru bir hava d[er]. Denilene göre İstanbul'u eskiden çekilmez yapan nemmiş. Denizden dolayı. Eskiden şu taraftaymış. Şimdi gidip gorceğiz” (Perker, 2019, s. 19).

Turistler Marmara Denizi'nin çekilmesiyle oluşan boşluğa bakarlar. Masmavi denizin yerinde artık sarı, çatlamış toprak mevcuttur:

“Zeyn daha önce sarının bu kadar farklı tonunu bir arada görmediğini düşünüyor. Gökyüzünün sarı olabileceğini hiç düşünmemişti mesela. Bir keresinde insanların Ortaçağ'dan önce mavi rengi bildediklerini okumuştular bir yerlerde. Deniz mavi değildi onlara göre, gök de. Yoktu mavi, yok. Burada doğan çocuklar da bilmeyeceklerdi o rengi. Bir zamanlar görmüş olanlar? Unutmuş olmalıydılar” (Perker, 2019, s. 19).

Renkler üzerinden başkarakterin gözüyle Marmara Denizi'nin kurduğunu anlatan bu tasvir aslında bugün yaptıklarımız ve yapmadıklarımızın neden olacağı bir sonucu gözler önüne sermektedir. Marmara Denizi'nin çekilmesiyle ortaya çıkan geniş sarı renkli çukur Zeyn'i derin düşüncelere sevk eder. Renkler üzerinden yaptığı karşılaştırmada insanların kadim dönemlerde maviyi bilmemesiyle bugün insanlığın maviyi bilmemesini bağdaştırır. Öyleyse insanlık ilerleme kaydetmek yerine aslında gerilemiştir, denebilir. Mavinin soyut çağrışımları düşünüldüğünde denizle kaybolan rengin aslında beraberinde yaşama sevincini ve umudu da götürdüğü düşünülmektedir.

Diğer taraftan başkarakter Zeyn'in anneannesi Su Hanım'ın diğer gezegene gitmeye karar vermesi Marmara Denizi'nin iyice alçalmaya başlaması dönemine denk gelir.

“Ne zaman ki deniz bitmişti, balığa çıkmak, suyun altına dalmak, sahilde kendini kuma gömmek, denizin tuzunu altın sarısı saçlarında hissetmek imkânsızlaşmıştı, o zaman hayata küsmüştü” (Perker, 2019, s. 17).

Görüldüğü üzere adı *Su* olan bu karakter deniz ile yaşamı birleştirmiştir. Deniz onun için sadece orada duran mavi bir kütle değildir. Onunla haşır neşir olmak, dalmak, balık tutmak, yüzme sonrası kuma gömülmek ve aile ya da arkadaşlarla yapılan faaliyetlerin artık yokluğu onun için hayatın da bittiği anlamına gelmektedir. Nitekim sonrasında denizden kalan çok az suyu da yanına aldığı bir kapsüle dolduran Su Hanım su bittiği için yaşamın da sona erdiği İstanbul’u terk edip kızı ve henüz doğmamış torunuyla başka bir gezegene taşınmıştır.

Öykünün olay örgüsünü oluşturan son kısımda söz konusu kapsül tekrar ortaya çıkar. Nitekim olayların temelinde de Zeyn’in söz konusu kapsülü İstanbul’da kalan Alaz dayıya götürme hedefi vardır. Bu minvalde kurgunun son kısmında Zeyn’in rehberden yardım alarak Alaz dayının evini bulmaya gittiği bölümde entrik kurgunun gerilimi artar. Zeyn’in etrafta güvenilir olmayan kimselere rağmen kapsülü dayıya götürmesi gerekmektedir. Buluşma gerçekleşir ve ardından Zeyn ayrılır. Alaz Dayı’nın kapsüldeki deniz suyuna yönelik hisleri ise gelecekte yaşanabilecek bir durumu özetler gibidir:

“Dayı’nın eline aldığı şeyi ancak o gittikten sonra açtığını, zar zor mutfığa yürüdüğünü, kapağını orada çevirdiğini, önce kokladığını, sonra avucuna döktüğü deniz suyuyla yüzünü yıkadığını ve gözyaşlarının tuzunun, denizin tuzuna karıştığını bilmeyecek” (Perker, 2019, s. 29).

Anlatıcının bu ifadeleri şimdi görmezden geldiğimiz denizin suyunu gün gelip de nasıl özleyebileceğimizi vurgulamaktadır.

3.4. Kıtık, Ağaçsızlık

İklim değişikliği sebze meyve çeşitliliğini de etkilemektedir. “Su kaynaklarının zarar görmesine karşın oluşabilecek aşırı kuraklık, toprağın doğal yapısını yitirmesine, tuzlanma, çoraklaşma gibi birtakım olaylarla canlıların gerek yaşama alanı gerekse tür bakımından çeşitliliğini tehlikeye sokacaktır” (Demir, 2009, s. 48). Bitki türlerinin azalması insanların sağlıklı beslenmek bir yana karınlarını doyurmak için bile bulabilecekleri bir şey olmayacağı anlamına gelmektedir. “Ülkemizdeki doğal ekolojik sistemlerin bileşimini ve üretkenliğini bozacağı ve biyolojik çeşitliliği azaltacağı kaçınılmaz olacaktır” (Öztürk, 2002, s. 59). Yine Öztürk’e göre (s. 59) tahrip edilen ormanlarımız da iklim değişikliğinden en çok zarar görecektir. Tarımsal faaliyetlerin azalması ve ormansızlaşma da öyküde değinilen hususlardandır. Tarım arazilerinin yok oluşuyla İstanbul’da yaşayanlar gıdasızlıkla yüzleşmektedir.

“Galata Kulesi yanıyor. Duvarları ateş. Neler gördük geçirdik, bu kadar fenasını yaşamadık der gibi. Gölgesinde onlarca evsiz. Üç kuruluşluk medeniyetin dağıttığı su, yoğurt yanlarına yığılmış. Tek öğün yemekle günü kapatırlarsa şanslılar” (Perker, 2019, s. 24).

İlk olarak Bizanslılar tarafından 500’lü yıllarda yapılan, ardından 14. yüzyılda Cenevizliler tarafından yeniden inşa edilen ve Osmanlı Devleti döneminde meşhur İstanbul yangınları sırasında onarılan Galata Kulesi kişileştirilerek yaşanan bu sıcaklık ve kuraklığın daha önceki hiçbir felakete benzemediği anlatılmaktadır. İşte bu kuraklık sebze ve meyvenin de yetişmesini önlemektedir. Medeniyetlere ev sahipliği yapan Galata Kulesi’nin altında gölge bulmaya çalışan dermansız, inilti çıkararak insanların yanında bulunan su ve yoğurtlar da başka ülkelerden temin edilmiştir. Bunlar da bir öğün olarak addedilmekte ve bunu bulmuş olmaları onların şanslı olduğu anlamına gelmektedir. Bu tasvirler günde üç öğün yemek yenen, açık büfe salonlarda gıda israfınının devam ettiği günümüzde çok uzak görünse de iklim değişikliği konusunda dünya çapında önemli değişiklikler yapılmadığı takdirde bu son tüm insanlığı beklemektedir.

İklim değişikliği söz konusu olduğunda biyolojik çeşitlilik ve ağaç türlerinin azalması hatta yok olması da söz konusudur. “Küresel İklim Değişikliğinin Biyolojik Çeşitlilik ve Ekosistem Kaynakları” başlıklı çalışmada belirtildiği üzere ormanlar yağış miktarı ve zararlılardan kolayca etkilenen yapılarıyla ekolojik dengeyi temel unsurlarından olup ormanlarla beraber mera ve çayırlara verilen zararlar çok yakında Türkiye için büyük sorun oluşturacaktır (Demir, 2009, s. 51).

Öyküde İstanbul’da hiç ağaç kalmadığı görülmektedir. Oysa Su Hanım’ın çocukluğunun geçtiği yıllar olan 2010’larda henüz İstanbul’da ağaç vardır ve kendisi de botanik bilimine merak salmıştır. “İlk kez küçük bir çocukken yeşile merak sarmış. Anlatılanlara göre elinde hep ufak bir kap, içlerinde kopardığı bitkileri koyar, eve geldiğinde kendince incelemiştir” (Perker, 2019, s. 16). Çocukluğunda ağaçları gören ve bu bilime merak salan Su Hanım, hayatının ilerleyen vakitlerinde ağaçsızlığı da görmüştür. Ağaçsızlığın başlangıç dönemi olarak da kendi çocukluğuna denk gelen bir tarihi sürece gönderme yapmaktadır. Bu dönemin ağaçların kesildiği, yerlerine beton dökülüp dev binalar ve alışveriş merkezleri yapıldığı bir dönem olduğu anlaşılmaktadır. Sonraları şehirde ağaçların kesildiği ifade edilmekte ve Gezi Parkı Olayları Su Hanım’ın perspektifinden anlatılmaktadır:

“Su Hanım ona adım adım olayları anlattı. Gezi Parkı’nda yaşananları torununa anlatan yine o. ‘On üç yaşındaydım. Annemle babam benim gitmeye izin vermediler ama kendileri her akşam oradaydı. Biz Alaz’la evde oturuyorduk. Her şey ağaç meselesiyle

başladı. Hep başka yerlere çekmeye çalıştılar ama gerçekten de ağaç meselesiydi” (Perker, 2019, s. 25).

Zeyn İstanbul turu sırasında anneanesinden duyduğu Gezi Parkı’nı rehberine sorar. Rehber eliyle işaret edip kendi neslinden kimsenin o parkı görmediğini belirtir. O sırada turistler sıcaktan o kadar bunalmışlardır ki bir ağaç olsa da gölgesinde dinlenseydik diye düşünürler:

“Hiç fena olmazdı şimdi orada bir ağaç olsaydı. Gölgesinde otursalardı. Güneşten kaçacak tek bir delik yok. Bir zamanın yaşam kaynağı şimdi gaddar bir gardiyana dönüşmüş. Her an tepelerinde. Aslında hiç sevilmeyen bir aile büyüğünün çocukları kolları arasında sıkıştırması gibi, sevimsiz bir hali var” (Perker, 2019, s. 25).

Artık büyük yapraklarıyla insanlara güneşin sıcaklığında büyük gölgeler sunan ağaçlar yoktur. Dolayısıyla güneşin de anlamı değişmiştir. Önceleri *yaşam kaynağı* addedilen güneş şimdi *gaddar bir gardiyan* ve *sevilmeyen bir aile büyüğü* olarak tasvir edilmektedir. Zira sıcaklıktan kaçacak bir ağaç gölgesi kalmamıştır.

Ağaç Türk mitolojisinde en önemli unsurlardan biri olmasına rağmen tamamen ağaçtan mahrum bir coğrafyadan bahsedilmektedir. “Gölgeli büyük ağacın kesilmesin” (Ergin, 2008, s. 36) duasını eden Dede Korkut’un ardından gelen nesillerin ağaca o dönemdeki kadar önem vermediği yangınlar ya da kesim işlemleriyle kendilerine zulmedip ağaç gölgesinden mahrum kaldıkları düşünülmektedir.

Öykünün sonuna doğru Zeyn Alaz dayının evinin bulunduğu sokağa ulaşır. Burada da yine hiç ağaç kalmamıştır. “Anneanesinin anlattığı sokaklar. Burada bir zamanlar bir tane bile ağaç olduğunu düşünemiyor. Yeni doğan çocuklar yeşil denen rengi biliyorlar mı acaba?” (Perker, 2019, s. 34). Her yeri saran kuraklığın rengi olan sarı ve binaların rengi olan gri hâkim renk iken yeşil de mavi gibi yok olup gitmiştir. Doğada artık bulunmayan yeşili yeni doğan çocukların bilemeyeceği belirtilmektedir.

3.5. Salgın Hastalıklar ve Haşereler

İklim değişikliğine bağlı olarak salgın hastalıkların artacağı öngörülmektedir. Bunun su kaynaklarının azalması ve farklı böcek türlerinin ortaya çıkması gibi çeşitli nedenleri vardır. Ağaçlar zararlı böceklerle karşı kendilerini savunmak için çeşitli salgımlar üretir. Aşırı sıcakların hâkim olduğu bölgelerde ağaçlar bu işlevlerini yerine getiremediği (Doğan ve Tüzer, 2011, s. 32) için zararlı böcekler yaygınlaşır ve taşıdıkları salgımlarla insanlara hastalık bulaştırır. Yine bir başka araştırmada belirtildiği gibi vektör (pire, kene, sivrisinek

gibi haşerelerden insanlara hastalık yayılması), yiyecek ve su yoluyla hastalıkların bulaşmasında belirleyici olan hava ve iklimdir (Çelik vd. 2008, s. 19).

Öyküde hiçbir ağaç kalmamış ve aşırı sıcaklarla değişen iklim farklı böcek türlerinin üremesine neden olmuştur. Bu nedenle hazırlanan katalogta turistler bu böceklerle karşı uyarılmaktadır. “İklim değişikliği sonucu bütün ülkede, şehirlerde bile çok fazla görülür, zehirlidir, dikkat edilmelidir” (Perker, 2019, s. 20). Ayrıca İstanbul’u ziyaret eden Zeyn sıcaklığın hastalıklara neden olabileceğini düşünüp rehber bunlardan nasıl korunduklarını sorar. Rehber ise korunamadıklarını belirtir. Diğer gezegenden illegal yollarla aşı getirmeye çalışanlar olsa da güvenlik önemlerine takılmaktadırlar. Ayrıca hastalıklara karşı tedavi de mümkün değildir. “Kimin ne zaman hangi mikrobu kapacağı belli değil, hastalandık mı biliyoruz ki öleceğiz. Bir iyi yanı nüfus bir hayli azaldı.’ Bir kakhaha patlatıyor. Ölümle barışmış, belli” (Perker, 2019, s. 22). 2000’lerin başında bu senaryoları tahmin etmek zor iken insanlar iklim değişikliği neticesinde ortaya çıkan çeşitli sorunlarla baş etmeye çalışmakta ve ne yazık ki ölümlerin sayısı o kadar artmaktadır ki artık ölüm sıradan bir hale gelmektedir.

SONUÇ

İngilizce edebiyat araştırmalarında edebiyatın yeni çalışma alanlarından sayılan iklim-kurgunun ne olduğu ve distopyayla arasındaki ilişkisinin ele alınıp postmodern bir Türk öyküsünün değerlendirildiği bu araştırmada birtakım sonuçlara varılmıştır.

İklim-kurgu olarak “Günübirlikçiler” distopik bir eser olduğundan doğa temasının ön plana çıktığı değil, doğanın tahrip edildikten sonraki halini yansıtmaktadır. Dolayısıyla öyküde asli mekân doğa değil, doğanın insan eliyle bozulduktan sonraki felakete uğramış halidir. Bu şekilde bir mekân tercihinde distopik eserlerin daha çarpıcı ve insanları uyarma etkisinin doğa fonlu ve hoşgörü merkezli kurgulardan daha güçlü olduğu düşünülmektedir. Öyküde mekânın kurak topraklara, aşırı sığağa sahip bir yer olarak seçilmesi böyle devam edilirse bizleri bekleyen sonu çarpıcı bir biçimde vurgulamaktadır.

Öykünün analizinden sonra ekolojik erdeme dair bazı sonuçlara da varılmaktadır. Aslında eser distopik olduğundan tüm felaketlere yol açan sorumsuzluklara yer verilmemiş, aksine olmuş bitmiş faaliyetlerin sonuçları ortaya konmuştur. Ancak flash back [geriye dönüş] tekniği ile Su Hanım’ın ağaç yapraklarını toplayıp derlediği geçmiş yaşantısından ve yaşamak için başka bir gezegene taşınacak

raddeye gelmesinden ekolojik erdemlere çok az insanın sahip çıktığı anlaşılmaktadır.

Öyküde ayrıca farkındalığı yüksek karakter olan Su Hanım’ın bir profesör olarak kurgulanması da dikkat çekicidir. Doğaya duyarlı bir karakter olan profesörün karşısında ise hurafelere inanan kendi eylemlerini görmezden gelen doğaya yönelik hiçbir farkındalığı olmayan insanlar yer almaktadır. Bir tarafta gündün güne yok olan İstanbul’u gözlemleyen biri, diğer tarafta ise sadece anlık hazlarını tatmin eden ve geleceği hiç düşünmeden doğal kaynakların zarar görmesine ve azalmasına göz yuman kitleler vardır. Bu karşılıklı sorumluluk almayan, hazlarının peşinde giden ikinci tarafın bu hazlar doğrultusunda İstanbul’u ve aslında kendilerini felakete sürükledikleri anlaşılmaktadır.

İklim-kurgunun tematik bir incelemesinin yapıldığı bu çalışmada edebiyatta iklim değişikliği meselesinin önemi vurgulanmış olup bu minvalde sonraki çalışmalar için yararlı olacağı düşünülen birtakım önerilere de değinmek gerekmektedir. Türkçe’de eko-eleştiri çalışmaları özellikle son on yılda varlık göstermeye başlamıştır. İklim-kurguya dâhil olan eserler de bu başlık altında değerlendirilmeli ve bu yöndeki çalışmalar artırılmalıdır. Sadece tematik çalışmalar değil aynı zamanda mekânın olgusal ve fiziksel olarak ne yönde kurgulandığı, karakterlerin nasıl inşa edildiği gibi anlatma esasına bağlı metinlerde yapı unsurları da iklim-kurgu çalışmalarında önemli bir yöntem olabilir. Bu metinlerde *kart karakterlerin*, *baş karakterin* ve *norm karakterlerin* doğa ile ilişkisi ortaya konabilir, doğal ya da doğadan uzak mekânların karakterlerin psikolojisi ile ilişkisi kurulabilir. Yapı incelemesi dışında söylem analizi de bir diğer yöntem olarak seçilebilecektir.

KAYNAKÇA

- Aksay, C. S., Ketenoğlu, O. ve Kurt L. (2005). Küresel ısınma ve iklim değişikliği. *Selçuk Üniversitesi. Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 25, 29-41.
- Aktaş, Ş. (2000). *Roman sanatı ve incelemesine giriş*. Ankara: İmgö Kitabevi.
- Alpay, İ. (2018). Yaşar Kemal Hüyükteki Nar Ağacı ile Cengiz Aytmatov Beyaz Gemi üzerine bir ekoeleştiri denemesi. *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, 1, 147-157.
- Arıkan, A. (2011). Edebi metin çözümlemesi ve ekoeleştiri. *Mediterranean Journal of Humanities*, 1, 43-51.

- Barthes, R. (1983). Anlatıların yapısal çözümlemesine giriş. (Rifat, M., Çev.). *Yazko Çeviri*, 2(11), 123-127.
- Bayraktar, B. (2015). Birey-doğa ilişkisi temelinde kendisi ol(ama)ma: mustafa kutlu öykülerini ekoeleştirel okumak. *Turkish Studies*, 10(12), 137-154.
- Bulut, D. (2007). *Çevre ve edebiyat: yeni bir yazın kuramı olarak ekoeleştiri*. Erişim Tarihi: 30.05.2021. http://www.littera.hacettepe.edu.tr/TURKCE/17_cilt/dilek.htm
- Bushell, S., Buisson, G. S., Workman, M. and Colley, T. (2017). Strategic narratives in climate change: towards a unifying narrative to address the action gap on climate change. *Energy Research and Social Sciences*, 28, 39-49.
- Canbaz Yumuşak, F. (2012). Ütopya, karşı-ütopya ve Türk edebiyatında ütopya geleneği. *Bilgi*, 61, 47-70.
- Çelik, S., Bacanlı, H. ve Görgeç, H. (2008). Küresel iklim değişikliği ve insan sağlığına etkileri. Erişim Tarihi: 01.07.2021. <https://www.mgm.gov.tr/FILES/genel/saglik/iklimdegisikligi/kureseldegisikligietkileri.pdf>
- Demir, A. (2009). Küresel iklim değişikliğinin biyolojik çeşitlilik ve ekosistem kaynakları üzerine etkisi. *Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi*, 1(2), 37-54.
- Demir, Y. (1992). Anlatı biliminin temel terimleri üzerine. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 23-27.
- Demir, İ. (2020). *Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında distopik romanların kuramsal analizi ve tematik çerçevesi (1990-2019)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ordu Üniversitesi, Ordu.
- Doğan, S. ve Tüzer, M. (2011). Küresel iklim değişikliği ve potansiyel etkileri. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(1), 21-34.
- Doğan, S. (2017). Ekoeleştiri ve Buket Uzuner’in romanları. *Kesit Akademi Dergisi*, 11, 673-692.
- Ergeç, Z. (2021). Oya Baydar’ın Köpekli Çocuklar Gecesi adlı romanı üzerine ekoeleştirel bir okuma. *Söylem Filoloji Dergisi*, 5(1), 176-189.
- Ergin, M. (2008). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Forster, E. M. (1985). *Roman Sanatı* (Aytür, Ü., Çev.). İstanbul: Adam Yayınları.

- Güven, Devrim Çetin (2018). Robinsonade romanlarında ütopya, distopya, mahşer metaforları ve “çocuk edebiyatı” – Robinson Crusoe, Mercan Adası ve Sineklerin Tanrısı. *Folklor Edebiyat*, 24(95), 135-153.
- Karaman, S. ve Gökalp, Z. (2010). Küresel ısınma ve iklim değişikliğinin su kaynakları üzerine etkileri. *Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi*, 3(1), 59-66.
- Johns-Putra, A. (2016). Climate change in literature and literary studies: from cli-fi, climate change theater and ecopoetry to ecocriticism and climate change criticism. *WIREs Clim Change*, 7, 266–282.
- Macfarlane, R. (2005). The burning question. *The Guardian*. 24 September. Erişim Tarihi: 28.06.2021. <https://www.theguardian.com/books/2005/sep/24/featuresreviews.guardianreview29> [28.06.2021].
- Milner, A. (2009). Changing the climate: the polytics of dystopia. *Continuum*, 23(6), 827-838.
- Milner, A. (2012). *Locating science fiction*. Liverpool: Liverpool University Press.
- Moezzi, Mithra, Janda, K. B. and Rotman, S. (2017). Using stories, narratives, and storytelling in energy and climate change research. *Energy Research & Social Sciences*, 31, 1-10.
- Opperman, S. (1996). Ecocriticism: natural world in the literary viewfinder. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 16(2), 29-46.
- Opperman, S. (2009). Ekoeleştiri, PEN panel. Erişim Tarihi: 08.09.2021. <http://www.pen.org.tr/s/13/i/GreenPEN-Ekoele%C5%9Ftiri-Prof-Dr-Serpil-Opperman.pdf>
- Özdemir, E. (2019). *Akira örnekleminde post apokaliptik toplum ve çevre tasvirlerinin siberpunk kültüründeki yeri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Öztürk, K. (2002). Küresel iklim değişikliği ve Türkiye’ye olası etkileri. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 47-65.
- Perker, A. (2019). *Günübirlikçiler. İstanbul 2009* (15-35) (Kutlu, K. ve Tohumcu, A., Der.). İstanbul: Doğan Kitap.
- Trexler A. and Adeline, J. P. (2011). Climate change in literature and literary criticism. *WIREs Clim Change*, 2, 185–200.